

FUNDACJA
DZIKA POLSKA

LASY
I OBYWATELE

ClientEarth[®]
Prawnicy dla Ziemi

Co jest zapisane w Rozporządzeniu w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych? Nature Restoration Law punkt po punkcie

Artykuł 12. Odbudowa ekosystemów leśnych

dr hab. Ewa Jabłońska, prof. UW (Wydział Biologii Uniwersytetu Warszawskiego, Centrum Ochrony Mokrady), Jan Kucharzyk (Centrum Ochrony Mokrady), kwiecień 2024

1. Treść rozporządzenia i komentarz

Art 12.1 Treść

Oprócz środków odbudowy, którymi objęte są obszary na mocy art. 4 ust. 1, 4 i 7, państwa członkowskie wprowadzają środki odbudowy konieczne do zwiększenia różnorodności biologicznej ekosystemów leśnych, uwzględniając przy tym ryzyko wystąpienia pożarów lasu.

Art 12.1 Komentarz

Przez wiele tysięcy lat lasy w Europie były wykorzystywane przez ludzi. W ciągu większości tego czasu albo były one wycinane i przekształcane w grunty rolnicze, albo były użytkowane w sposób umiarkowany. Do połowy XIX wieku większość zachowanych lasów na terenie dzisiejszej Polski miała charakter ekosystemów naturalnych lub tylko nieznacznie zubożonych na skutek ich eksploatacji. Jednak II połowa XIX wieku i kolejne stulecie przyniosły znaczną intensyfikację gospodarki leśnej, skutkującą m.in. istotnym zniekształceniem, w wielu miejscach również uproszczeniem struktury gatunkowej drzewostanów, a w efekcie także innych pięter roślinności (Symonides 2014). Zahamowanie spadku powierzchni lasów nastąpiło dopiero w połowie XX wieku, a pierwsze zmiany prowadzące do ograniczenia dalszej degradacji ekosystemów leśnych związanych ze sposobem gospodarowania nimi (np. zmniejszenie powierzchni rębni, ograniczenie wprowadzania gatunków obcych ekologicznie i geograficznie w odnowieniach sztucznych, etc.) miały miejsce w okresie przemian ustrojowych końca XX wieku. Od tego czasu sposób gospodarowania lasami będącymi własnością Skarbu Państwa (zarządzanymi przez PGL LP) staje się powoli coraz bardziej przyjazny środowisku naturalnemu i przyrodzie. I chociaż zmiany te zachodzą w niewystarczającym tempie,

realizacja celów zawartych w NRL byłaby w stosowanym w Polsce modelu gospodarki leśnej znacznie łatwiejsza niż w wielu innych państwach członkowskich.

Art. 12.2 Treść

Państwa członkowskie osiągną na poziomie krajowym trend wzrostowy wskaźnika liczebności pospolitych ptaków leśnych szczegółowo określonego w załączniku VI, który mierzy się w okresie od dnia ... [daty wejścia w życie niniejszego rozporządzenia] do dnia 31 grudnia 2030 r., a następnie co sześć lat, aż do osiągnięcia zadowalających poziomów, określonych zgodnie z art. 14 ust. 5.

Art. 12.2 Komentarz

Wskaźnik liczebności pospolitych ptaków leśnych (FoBI) opisuje tendencje dynamiczne liczebności 34 gatunków ptaków związanych z ekosystemami leśnymi. W latach 2020-2023 na terenie Polski indeks ten wykazywał coroczną tendencję wzrostową – jego wartość zwiększyła się w ciągu tego okresu o 33%. Największy wzrost wartości wskaźnika nastąpił w I dekadzie XXI wieku. Aktualnie dynamiczna tendencja wzrostowa obserwowana jest w obrębie specjalnych obszarów ochrony ptaków Natura 2000, ale nawet poza ich granicami co roku obserwuje się nieznaczny wzrost wartości opisywanego indeksu (GIOŚ 2023).

Stabilne zarządzanie ponad 80% lasów w Polsce, które są własnością Skarbu Państwa, oraz trwałe wzrost wartości tego wskaźnika przez ostatnie 25 lat sugerują, że Polska prawdopodobnie spełni wymagania tego przepisu.

Art. 12.3 Treść

Państwa członkowskie osiągną na poziomie krajowym trend wzrostowy co najmniej sześciu z siedmiu wymienionych poniżej wskaźników dotyczących ekosystemów leśnych, szczegółowo określonych w załączniku VI, wybranych na podstawie ich zdolności do wykazania zwiększenia różnorodności biologicznej ekosystemów leśnych w danym państwie członkowskim. Trend ten mierzy się w okresie od dnia ... [data wejścia w życie niniejszego rozporządzenia] do dnia 31 grudnia 2030 r., a następnie co sześć lat, aż do osiągnięcia zadowalających poziomów, określonych zgodnie z art. 14 ust. 5:

- a) drzewa martwe stojące;
- b) drzewa martwe leżące;
- c) udział lasów o strukturze różnowiekowej;
- d) łączność obszarów leśnych;
- e) zasoby węgla organicznego;
- f) odsetek lasów, w których dominują rodzime gatunki drzew;
- g) różnorodność gatunków drzew.

Art. 12.3 Komentarz

Stojące drewno martwe

W ostatnich latach następuje powolny, ale stały wzrost zasobności polskich lasów (zarówno zarządzanych przez PGL LP, jak i pozostałych) w stojące drewno martwe. Np. w latach 2010-2014 średnia zasobność martwego drewna stojącego na 1 ha lasów wynosiła 3,3 m³ (BULiGL 2015), w latach 2014-2018 było to 4,1 m³ (BULiGL 2019), a w okresie pomiędzy 2018 i 2022 r. już 5,1 m³ (BULiG 2023). Biorąc pod uwagę stały trend wzrostowy wartości opisywanego wskaźnika w lasach na terenie naszego kraju, **dla realizacji tego wymagania NRL konieczne jest jedynie utrzymanie aktualnej tendencji wzrostowej w lasach należących do Skarbu Państwa**. Dominujący udział lasów będących własnością Skarbu Państwa i zarządzanych przez PGL LP sprzyja spełnieniu tego warunku, co wynika ze stabilności modelu ich użytkowania.

Leżące drewno martwe

Podobne zmiany na terenie polskich lasów obserwowane są w zakresie zasobów leżącego drewna posuszowego. W latach 2010-2014 jego średnia zasobność na 1 ha lasów wynosiła 2,6 m³ (BULiGL 2015), w latach 2014-2018 wzrosła do 3,9 m³ (BULiGL 2019), a w latach 2018-2022 osiągnęła już 5,4 m³ (BULiGL 2023). W tym przypadku również **ogólna tendencja dynamiczna oraz struktura własności lasów w Polsce sprzyjać będą realizacji celu NRL bez znaczącej zmiany sposobu użytkowania lasów w Polsce**.

Udział lasów różnowiekowych

Wg założeń NRL, udział lasów różnowiekowych powinien wzrosnąć. Na wskaźnik ten wpływ ma przede wszystkim sposób prowadzenia gospodarki leśnej. W okresie bardzo intensywnego wykorzystywania gospodarczego lasów, w PRL, dominowały rębnie zupełne (I), częściowe (II) i gniazdowe (III), które prowadzą do ujednoczenia struktury wiekowej drzewostanów. Od ok. 25 lat następuje powolny wzrost udziału rębni stopniowych (IV), które stosowane w odpowiedni sposób mogą sprzyjać wzrostowi zróżnicowania wiekowego drzewostanów. W ostatnich latach zwiększa się również udział tzw. użytkowania przerębowego (rębni V), który aktualnie nie ogranicza się już wyłącznie do terenów górskich. Ten sposób pozyskiwania drewna w jednoznaczny sposób sprzyja przywróceniu zróżnicowanej struktury wiekowej lasów. **Aby spełnić wymagania NRL wystarczy skuteczne kontynuowanie pozytywnych zmian w gospodarce leśnej**, takich jak ograniczanie rębni zupełnych, częściowych i gniazdowych na rzecz prowadzenia rębni stopniowych w sposób bardziej ekstensywny (z mniejszą powierzchnią gniazd i dłuższymi okresami nawrotów) oraz promowanie dalszego stosowania użytkowania przerębowego, przez co pozostawia się przestrzeń dla naturalnej regeneracji lasu.

Łączność leśna

Łączność leśna to wskaźnik, który mierzy gęstość obszarów pokrytych lasami. Z uwagi na stały wzrost udziału lasów w powierzchni kraju od 75 lat oraz korzystne przepisy, które wspierają ten trend (np. prawo pierwokupu gruntów leśnych przysługujące PGL LP), osiągnięcie wymagań NRL w zakresie łączności leśnej będzie wymagało jedynie kontynuacji polityki sprzyjającej zwiększaniu powierzchni lasów. Warto zauważyć, że NRL nie określa konkretnego poziomu wzrostu łączności leśnej, dlatego nawet niewielka poprawa w tym obszarze będzie uznawana za spełnienie tego wymogu.

Zasoby węgla organicznego

Wskaźnik obejmuje zasoby węgla organicznego w ściółce i glebie mineralnej na głębokości od 0 do 30 cm. Brak jest szczegółowych lub uśrednionych danych dla polskich lasów w zakresie tych zasobów i ich dynamiki (wybiórcze dane pochodzą m.in. z programu LUCAS, ale prawdopodobnie są niewystarczające). Wzrost lub spadek zdolności gleb leśnych do magazynowania węgla organicznego jest zależny od wielu czynników, w tym od sposobu prowadzenia gospodarki leśnej. Zasoby węgla organicznego w glebie istotnie ogranicza na przykład orka stosowana w ramach przygotowania do odnowienia sztucznego. Metoda ta była i jest nadal bardzo popularna na terenie polskich lasów, jednak w ostatnich latach coraz częściej zastępuje się ją odnowieniem naturalnym (bez stosowania orki). **Proces dochodzenia do zwiększenia zasobów węgla organicznego w ściółce i glebie leśnej na terenie Polski powinien być kilkietapowy.** Na początku konieczne byłoby podjęcie badań w celu określenia kierunku oraz dynamiki tego procesu. W kolejnym kroku powinno powiązać się uzyskane wyniki ze sposobem prowadzenia gospodarki leśnej i opracować wytyczne, wspierające akumulację węgla organicznego w mineralnych glebach leśnych.

Odsetek lasów zdominowanych przez rodzime gatunki drzew

W Polsce zmagamy się z poważnym problemem inwazji wielu obcych gatunków roślin, i w grupie tej dominują byliny oraz krzewy. Udział drzewiastych gatunków obcego pochodzenia (w tym taksonów inwazyjnych) jest na terenie naszego kraju stosunkowo niewielki. Z tej grupy najczęściej występują dęby czerwone *Quercus rubra* i robinie akacjowe *Robinia pseudoacacia*, znacznie rzadziej spotkać można również daglezie zielone *Pseudotsuga menziesii* (nie wykazujące jednak cech inwazji). Dyskusyjnym jest zaliczanie do tej grupy czeremchy amerykańskiej *Prunus serotina*, której wzrost (w naszych szerokościach geograficznych) ma najczęściej charakter krzewiasty. Stosowana od przynajmniej kilkunastu lat praktyka gospodarowania lasami należącymi do Skarbu Państwa (zarządzanymi przez PGL LP) wskazuje, że w planach urządzania lasu nie przewiduje się wprowadzania odnowień z zastosowaniem dębów czerwonych, robinii akacjowych oraz czeremchy amerykańskiej, a skala wprowadzania daglezi zielonej ma charakter marginalny.

Biorąc pod uwagę, że obce gatunki drzew w polskich lasach są stale pozyskiwane, udział lasów zdominowanych przez rodzime gatunki drzew będzie nadal rósł, pomimo że obecnie jest już bardzo wysoki. Aby sprostać temu wymaganiu NRL w Polsce, wystarczy kontynuować obecną politykę dotyczącą kształtowania składu gatunkowego drzewostanów, choć dodanie zakazu wprowadzania taksonów obcego pochodzenia do obowiązujących przepisów (takich jak Zasady Hodowli Lasu) byłoby pomocne.

Różnorodność gatunków drzew

Indeks ten opisuje średnią liczbę gatunków drzew występujących na obszarach leśnych. Na terenie Polski dominującym siedliskiem są lasy grądowe, czyli wielogatunkowe lasy liściaste lub mieszane, w których panują takie gatunki jak grab zwyczajny *Carpinus betulus*, lipa drobnolistna *Tilia cordata*, dęby szypułkowy i bezszypułkowy *Quercus robur* i *Q. petraea* i in. Znaczna część grądów na przestrzeni ostatnich stuleci została przekształcona w grunty rolne. Drzewostany na zachowanych fragmentach uległy w większości silnemu zniekształceniu z powodu prowadzonej od II połowy XIX w. intensywnej gospodarki leśnej, czego efektem było m.in. ujednoczenie ich składu gatunkowego (głównie na skutek wprowadzania monokultur sosnowych i świerkowych)

(Symonides 2014). Od okresu przemian ustrojowych pod koniec XX wieku zachodzi jednak powolna zmiana w podejściu do gospodarowania lasami, czego efektem jest m.in. wdrażanie programu przebudowy drzewostanów w kierunku właściwym dla zajmowanego siedliska. Działanie to powoduje m.in. powolny, ale systematyczny wzrost różnorodności gatunkowej w poszczególnych fragmentach kompleksów leśnych. **Wywiązanie się przez Polskę z opisywanego wymagania NRL wymaga jedynie kontynuacji aktualnego trendu.**

Podsumowując, aby spełnić wymóg NRL dotyczący wzrostowej tendencji co najmniej w sześciu z siedmiu wskaźników opisujących stan ekosystemów leśnych, Polska nie będzie musiała podejmować znaczących dodatkowych działań ani wprowadzać nowych obostrzeń. Wystarczy jedynie dokonać modyfikacji obecnego sposobu gospodarowania lasami, tak aby ochrona wartości przyrodniczych stała się integralną częścią prowadzenia gospodarki leśnej. To jest zgodne z naszymi długoletnimi apelami.

W odniesieniu do sześciu opisanych wyżej wskaźników (stojące drewno martwe, leżące drewno martwe, udział lasów o nierównomiernej strukturze wiekowej, łączność leśna, odsetek lasów zdominowanych przez rodzime gatunki drzew i różnorodność gatunkowa drzew) **stała tendencja wzrostowa wartości poszczególnych wskaźników obserwowana jest od minimum 25 lat.** Dominujący udział lasów będących własnością Skarbu Państwa i zarządzanych przez PGL LP sprzyja spełnieniu tych warunków, co wynika ze stabilnego modelu ich użytkowania.

2. Literatura

BULiGL. 2015. Wielkoobszarowa inwentaryzacja stanu lasów. Wyniki II cyklu (lata 2010-2014). Sękocin Stary.
<https://www.bdl.lasy.gov.pl/portal/Media/Default/Publikacje/WISL-2010-2014.pdf>

BULiGL. 2019. Wielkoobszarowa inwentaryzacja stanu lasów. Wyniki za okres 2014-2018. Sękocin Stary.
https://www.bdl.lasy.gov.pl/portal/Media/Default/Publikacje/WISL2014_2018.pdf

BULiGL. 2023. Wielkoobszarowa inwentaryzacja stanu lasów. Wyniki za okres 2018-2022. Sękocin Stary.
<https://www.bdl.lasy.gov.pl/portal/Media/Default/Publikacje/WISL2018-2022.pdf>

GIOŚ. 2023. Wskaźnik liczebności pospolitych ptaków leśnych – rok 2023.
<https://monitoringptakow.gios.gov.pl/lasy-zadrzewienia.html>